

Příloha PPŠ č. 2

Preventivní program proti šikanování:

1. Cíl programu

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Škola se zaměří na rozvoj pozitivních vztahů mezi žáky ve třídách i mezi žáky a učiteli, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany již došlo či

2. Jednotlivé body programu

- zmapování situace – analýza a evaluace (před a po zavedení programu a také v jeho průběhu) – probíhá formou pozorování, diagnostika skupiny, dotazníkové šetření apod.
- motivování pedagogů pro změnu – společná sezení s pedagogy, workshopy, práce se sborovnou, informativní jednání na kolegiích školy
- společné vzdělávání a supervize všech pedagogů – probíhá formou školení a seminářů
- užší realizační tým – vytvořen tým ve složení ředitelka školy, zástupkyně ředitelky, vedoucí vychovatelka, výchovné poradkyně, metodik prevence
- společný postup při řešení šikanování
- primární prevence ve třídách – pravidelné kruhy sdílení, tematické třídnické hodiny, programy primární prevence organizované certifikovanou společností za účasti TU, primární prevence ve výuce – zařazena témata do jednotlivých předmětů v průběhu roku
- primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování – školní kroužky, výlety, exkurze
- ochranný režim- školní řád, účinné dohledy učitelů;
- spolupráce s rodiči – probíhají pravidelné konzultace s rodiči, třídní schůzky, přednášky pro rodiče
- školní poradenské služby – zajišťuje metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog, speciální pedagog
- spolupráce se specializovanými zařízeními - spolupráce s PPP Litoměřice, Slunce a Demosténes, s Policií ČR, OSPOD
-

2. Odpovědnost za plnění programu

- na tvorbě i realizaci programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci
- koordinace je v kompetenci ŠMP
- za realizaci a hodnocení je odpovědná ředitelka školy

3. Šikana

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a opakované užití fyzických a psychických útoků jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, v PPŠ vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Může se realizovat i prostřednictvím moderních komunikačních prostředků, především prostřednictvím internetu a mobilu (viz. 7. Kyberšikana).

Důležité znaky šikanování: záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoučelnost agrese.

Za šikanování se nepovažuje škádlení a agrese, která nemá znaky šikanování (opakování, záměrnost atd.). Například, když se tzv. „poperou“ dva přibližně stejně silní žáci kvůli dívce, která se jim oběma líbí, nejde o šikanování, protože tu chybí nepoměr sil, kdy oběť se neumí nebo z různých příčin nemůže bránit.

Šikana je každé chování, které splňuje tyto znaky:

- je cílené vůči jedinci nebo skupině
- je obvykle opakované, často dlouhodobé
- jeho záměrem je oběti ohrožit, ponížit či zastrašit
- oběť se mu neumí bránit a dlouhodobě trpí

Šikana není:

- jednorázová rvačka, nevhodný vtip či konflikt
- vyčlenění dítěte z kolektivu, pokud není motivováno snahou ublížit

Projevy šikanování

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany podle typu agrese – typu nebo prostředku týrání patří:

- fyzická agrese, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti);
- verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí informačních a komunikačních technologií);
- smíšená šikana, kombinace psychické a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

Podstatnou vlastností šikany je skrytost. Ta je dána tím, že často odhalení zejména pokročilé šikany brání z rozličných důvodů a pohnutek všichni účastníci vyšetřování včetně oběti. Z tohoto důvodu je důležité umět rozpoznat přímé a nepřímé signály šikany.

4. Stadia šikanování

1. Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

2. Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu poněkud subtilní fyzická agrese.

3. Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

4. Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

5. Dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni žáci třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Žáci jsou rozděleni na dvě skupiny, přičemž jedna skupina má všechna práva a druhá skupina žádná. Funguje jako model otrokářů a otroků.

Popis jednotlivých stadií šikanování:

Počáteční stádium

***Jak se oběti chovají
A jak odpovídají?***

Poměrně otevřeně mluví o tom, co se jim stalo a kdo je šikanoval.

Pokročilé stádium

Je patrná ustrašenost, nechtějí prozradit, kdo jim ublížil. Někdy zdůvodňují své zranění bizarním způsobem.

***Jak svědkové
spolupracují?***

Vyjadřují nesouhlas se šikanováním a bez většího strachu vypovídají.

Odmítají vypovídat, tvrdí, že nic neviděli a neslyšeli. Občas přiznávají, že nesmějí nic říct, protože by měli peklo. Případné výpovědi působí podezřele.

***Jak se svědkové
vztahují k podezřelým
agresorům?***

Násilí nepopírají a vyjadřují vůči němu své výhrady.

Násilí bagatelizují nebo ho popírají.

***Jak se o konkrétním
násilí vyjadřují ostatní
členové skupiny?***

Projevují soucit s obětí a porozumění neférovosti ubližování silných slabým.

Oběť je kritizována a znevažována. Často je obviněna, že si to vlastně způsobila sama.

***Jak se členové
skupiny vztahují
k trpící nebo
zraněné oběti?***

Agresori nejsou vnímáni jednoznačně pozitivně, ale diferencovaně, jejich okolí se to nebojí vyjádřit.

Oceňují, chválí a brání agresory, popř. pro ně hledají polehčující okolnosti.

***Jaká je atmosféra
ve skupině?***

Malá soudržnost, nespolečenská, omezená svoboda projevu a názoru. Atmosféra je však ještě „živá“.

Těžká atmosféra strachu, napětí a nesvobody. „Špatně se tu dýchá.“

Jak postupovat při řešení šikany:

Základní scénář pro počáteční šikanu s běžnou formou (Kolář, 2011)): zvládne škola sama, řeší metodik školní prevence (případně výchovný poradce, školní psycholog nebo školní speciální pedagog) ve spolupráci s třídním učitelem a ředitelem.

Krizový scénář pro řešení počátečního stádia šikanování

1. krok

Odhad stádia šikanování informovat ŠMP, VP, (popř. TU)

- velmi důležité je určit, jestli daný problém vyřeším (počáteční stádium) anebo jestli už problematika patří odborníkům (pokročilé stádium, neobvyklá forma šikanování - lynč)

posuzují kritéria:

- a) způsob chování a vypovídání obětí a svědků. Pokud jsou otevření, ochotní pomoci a nesouhlasí se špatným chováním – počáteční stádium,
- b) závažnost a četnost agresivních projevů,
- c) čas – jak dlouho šikanování trvá,
- d) počet agresorů a obětí.

Oznámení vedení školy, nástin řešení a vymezení rolí (kdo, co bude dělat – stanovit jednotný postup).

2. krok - Rozhovor s informátory a obětí provádí ŠMP + VP (popř. ŠSP)

a) rozhovor s informátory (rodič, kamarád, kolega – kdokoliv kdo na problém upozorní)

- nereagovat obranně
- nezpochybňovat
- **důležité je chránit zdroj a obsah informací!**
- dostanu-li signál od kohokoli – začnu třídu pozorovat (přímé varovné signály – ověřování informací)
- důležitá je empatie – nedávat rady, jen vnímat i jakoukoli „scifi“ výpověď, **VŽDY ověřit**
- po odchodu informátora si vše zapsat

b) rozhovor s obětí

- rozhovor musí být proveden tak, aby o něm ostatní nevěděli – možná pomsta agresorů!

- nereagovat obranně
- nezpochybňovat
- empatie, otevřenost
- důležitá je empatie – nedávat rady, jen vnímat i jakoukoli „scifi“ výpověď **ověřit**
- **neslibovat něco, co nemůžu splnit**
- důležité je vše si zapsat pro další potřebu

3. krok 1

Nalezení vhodných svědků ŠMP, VP, ŠSP + TU

- spolupráce s informátory a oběťmi – vytipování svědků

- důležité jsou žáci, kteří sympatizují s obětí (sympatie x nesympatie oběti)
- nevybíráme si podle svých sympatií a podle jejich chování!
- výslech svědků nejlépe mezi čtyřma očima (např. po vyučování, aby ostatní nevěděli (ochrana oběti))

4. krok – Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky

- rozhovory vždy individuálně!

- nesmí se konfrontovat oběti s agresorem, ani jejich zákonní zástupci- předcházení konfliktu!
- konfrontace svědků (ale i tak max. 2 spolu) - pouze při protichůdných informacích!

5. krok – Ochrana oběti

- zvýšená pozornost ve školním klimatu (třídním)
- **zpřísnit dozory** (ošetřit pohyb Žáků na záchodech, cestě do školy) a časté nahlížení do třídy o přestávce (nenápadně)
- po dobu šetření je možné se souhlasem vedení nechat oběť doma,
- doporučit rodičům odborníka v PPP nebo v SVP, či v jiné instituci zabývající se touto problematikou,
- rodina může spolupracovat s praktickým lékařem.

6. krok – Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

- vnější obraz šikanování! (popis nemocného či patologického chování)
- nutnost poskládané mozaiky informací, (důkazy, musím mít jistotu o tom, co se ve třídě děje
- vztahy)
- konfrontace A – A (při rozporuplnosti informací – opět max. 2)

7. krok- Agresor – výchovná komise

- za účasti vedení školy + metodik prevence + výchovný poradce + třídní učitel + rodič + odborník = seznámení s problémem (postihy agresorů – odkaz na Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, čl. 5 – výchovná opatření)

- **Možná struktura výchovné komise:**

- Úvod, přivítání – *vedení školy*
- Seznámení rodičů s problémem, který jsme zjistili – projevy chování u jednotlivého konkrétního dítěte (agresora) – *vedení školy, popř. řešitel problému (ŠMP, VP, TU)*
- Jaký postoj zaujímá škola k těmto nevhodným a nežádoucím projevům chování – *vedení školy*
- Vyjádření zákonných zástupců
- Možná navrhovaná řešení ze strany zákonných zástupců, (možnosti řešení pro nápravu chování u svého dítěte (agresora), aby se situace zlepšila, možnost spolupráce se školou).
- Seznámení rodičů s konkrétními možnými řešeními, které navrhuje škola – *vedení školy*
- Domluvit se na časovém horizontu (z hlediska nápravy chování agresora) - TU
- Zpětná kontrola (zda se situace zklidnila) - TU
- Upozornit rodiče na další výchovná opatření, pokud tato přijatá opatření nepomohou - *vedení školy*

Pozn. zákonní zástupci jednotlivých žáků (agresorů) by měli být zváni na jednání ve škole písemnou formou a mezi jednotlivými jednáními se zákonnými zástupci by měla být časová prodleva.

Z tohoto jednání by měl být proveden zápis, který obsahuje (datum, struktura, závěr (na čem jsme se dohodli) podpisy všech zúčastněných, souhlas rodiče, že byl s celou záležitostí seznámen a s navrhovanými řešeními souhlasí.

8. krok – Oběť : rozhovor se zákonnými zástupci obětí – TU, ŠMP, VP (popř. vedení školy)

- jiný den než výchovná komise, individuální setkání
 - sdělení zákonným zástupcům, co jsme v dané věci zjistili (závěry zjištění, domluva na dalších opatřeních)
 - časový horizont pro sledování situace (14 dní informace o situaci – rodinné a školní klima)
 - **spolupráce (ochrana obětí)**
- Kontakt na instituce / konkrétní odborník zabývající se problematikou šikany:
- _ Pedagogicko-psychologická poradna,
 - _ praktický lékař,

9. krok – Práce s celou třídou

- **uzavření celé záležitosti vedením školy ve třídě (VP, ŠMP, TU)**
- nastavení třídních pravidel – (nutno dodržovat všichni!) TU + ŠMP a informování pedagogického sboru
- třídu neustále sledovat
- ozdravění třídy je dlouhodobý proces
- při nezastavení problematiky šikanování kontaktovat ŠMP, VP (přivolání pomoci – instituce zabývající se touto problematikou)

Prevence – kamarádské vztahy a bezpečné klima.

Krizový scénář při zjištění pokročilé šikany

I. Odhad závažnosti onemocnění

- **chování, spolupráce, vztahy, celková atmosféra**

(„dusná atmosféra“, strach, napětí, nesvoboda; souhlas s jednáním a normami agresorů, obviňování obětí, bagatelizace nebo popírání násilí, nespolupráce svědků, popírání, odmítání vypovídat ze strachu z následků, ustrašenost obětí – popírání násilí, sebeobviňování)

- **závažnost a četnost agresivních projevů**

(brutální projevy výsledkem delšího vývoje šikanování, i psychické formy psychoteroru) doba, po kterou šikanování probíhá
(z výpovědí – déle než tři měsíce – rozvinutější forma)

- **počet obětí a agresorů**

(větší počet A i O – náznak nastolení destruktivních skupinových norem)

Při odhadu závažnějších forem a stádií šikanování je závazný krizový plán, který upravuje:

- způsob ochrany obětí/-í
- povinnosti pedagogických pracovníků a jejich jednotný postup
- opatření – školní řád, pravidla hodnocení, pracovní řád,
- způsob další práce se třídou, s jednotlivými aktéry

II. Strategie vyšetřování

- **zajištění bezpečí oběti, příp. informátora**

zvýšení pedagogického dozoru na rizikových místech, v rizikových situacích

chránit a zabránit prozrazení informátora

rozhovor s informátory, obětí – dokumentace poskytnutých prvotních údajů, důkazů

- **kontaktování externího servisního zařízení – odborník na vyšetřování šikany, policie**

poskytnutí dosavadních dostupných informací, zajištění organizačních podmínek

III. Závěry vyšetřování

- součinnost s dalšími subjekty – kompetenční mapa / co, kdo, kdy a jak
- **zajištění ochrany oběti, resp. informátora** (pravidelná setkání, telefonický kontakt, zajištění odborné péče, cílené sledování oběti, docházky, stanovení ochránců oběti) prokázání a usvědčení agresorů, přiznání
- **jednání výchovné komise** (viz scénář zasedání výchovné komise)- **realizace opatření**
- **oznámění o potrestání agresorů** před celou třídou – vyjádření stanoviska a postoje školy

Léčba skupiny - intervenční program ve spolupráci s odborníky, restrukturalizace třídy nejčastěji - - - rozbití stávající skupiny

- vždy vyloučit ze skupiny jádro agresorů
- sestavit nově konstelaci žáků – pozitivní tendence, přítomnost „hvězdy“
- realizace vnějšího nátlaku – kázeňská opatření, výchovná opatření
- spolupráce se servisními zařízeními

IV. Výchovná opatření

- 1) Doporučuje se dále pracovat s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby mu zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.
- 2) Pro potrestání agresorů lze užít i běžná výchovná opatření dle školního řádu:

Kontaktování Policie a OSPOD

- Pokud má učitel jistotu, že byl spáchán trestný čin, bývá to často u pokročilé šikany, má ze zákona povinnost obrátit se na orgány činné v trestním řízení. Jestliže má pedagog podezření, zákon určuje školskému zařízení za povinnost nahlásit tuto skutečnost obecnímu úřadu, tedy sociálnímu pracovníkovi z orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD). V případě, že rodiče odmítají spolupracovat se školou a opakovaně se odmítají zúčastňovat výchovných komisí, je škole povinná vyrozumět OSPOD.

Legislativní rámec	• Zákon č.56/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (Školský zákon), řeší práva a povinnosti školy, žáků a studentů a jejich zákonných zástupců. • Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů, obsahuje některé odstavce, které se týkají vztahů rodičů a dětí, odpovědnosti rodičů a výchovných opatření. • Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, se zabývá problémy dětí, které jsou nějakým způsobem ohrožené. • Zákon č. 200(1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. • Zákon č. 140/1961, ve znění pozdějších předpisů. • Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže • Metodický pokyn ministra školství. Mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. č. j 224 246/2008 - 50 ze dne 3. 12. 2008
--------------------	---

Kyberšikana

Kyberšikanu definujeme jako zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočníky. Povaha a provedení útoků poté určují její závažnost.

Kyberšikanou není oprávněná kritika na internetu bez zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování. Termínem kyberšikana neoznačujeme rovněž vzájemné internetové psychické násilí a ani věcný konflikt (i opakovaný) mezi rovnocennými partnery.

Od kyberšikany je potřeba odlišovat příbuzné fenomény, které jsou často s kyberšikanou provázány nebo se s ní částečně překrývají, nicméně samy o sobě označují jiný typ násilného chování. Patří mezi ně například happy slapping, sexting, hoax, spam, cyberstalking, flaming, phishing.

Co udělá škola v prevenci:

- Informuje žáky o etiketě chování na internetu a vysvětlí rizika anonymity kontaktu přes informační média.
- Dle školního řádu zachází s mobilními telefony ve škole
- Instaluje a využije software, který v učebnách vyučujícímu umožňuje informovat se přes svůj počítač, co právě žák na své ploše dělá nebo zaznamenává provoz.
- Realizuje preventivní programy

Co dělat při zjištění kyberšikany:

- Zajistěte dostupné důkazy s podporou IT kolegy.
- Vyšetřete všechny souvislosti se zjištěným incidentem. Zajistěte si podporu a pomoc externího pracovníka (IT expert, PPP, policie,...). Kontaktujte a spolupracujte s webovým prostředím, kde ke kyberšikaně došlo.
- Zvolte takové opatření a řešení, které je odpovídající závažnosti prohřešku a důsledkům, které agresor způsobil.
- Informujte rodiče oběti i rodiče agresora. **Postup a zásady sdělování informací jsou stejné jako u „klasické šikany“ (např. NE konfrontace oběti a agresora).** Poučte rodiče o tom, koho mohou kontaktovat (Policie ČR, OSPOD, PPP, právní zástupce atd.).
- Při zapojení a následně celém prošetření případu trvejte na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí (PČR...) a dalších subjektů (rodiče).
- Při postizích agresorů postupujte v souladu se Školním řádem a metodikou prevence.

Oběti je třeba doporučit, aby:

- Neodpovídala, ukládala důkazy (screenshoty), mluvila o tom, co se jí děje.
- Nekomunikujte s útočníkem, nesnažte se ho žádným způsobem odradit od jeho počínání, nevyhrožujte, nemstěte se. Cílem útočníka je vyvolat v oběti reakci, ať už je jakákoli.
- Zamezte útočníkovi přístup k účtu nebo telefonnímu číslu a je-li to v dané situaci možné, i k nástroji či službě, pomocí které své útoky realizuje (kontaktujte poskytovatele služby).
- Svěřte se blízké osobě. Pro uchování důkazů oslovte někoho, kdo má zkušenosti v oblasti IT, pokud to nejste vy sami.
- Kontaktujte školu a specializované instituce (PPP, policii, SVP, intervenční služby specializující se na řešení kyberšikany, psychology apod.).
- Uchovejte a vystopujte veškeré důkazy kyberšikany (SMS zprávy, e-mailové zprávy, zprávy z chatu, uložte www stránky apod.). Na základě těchto důkazů může být proti útočníkovi či útočníkům zahájeno trestní stíhání.
- Po prošetření celého případu trvejte na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí.

Legislativní rámec	• ublížení na cti www.portal.gov.cz – (v sekci > zákony – zákon č. 200/1990 sb., zákon o přestupcích, § 49) • pomluva www.portal.gov.cz – (v sekci > zákony – zákon č. 40/2009 sb., trestní zákoník, § 184) • zákaz natáčení, fotografování a zveřejnění snímků bez souhlasu dotyčné osoby www.portal.gov.cz – (v sekci > zákony – zákon č. 40/1964 sb., občanský zákoník, § 12-13)
---------------------------	---